

Urška Šramel Vučina

Glasbena šola Fran Korun Koželjski Velenje
Fran Korun Koželjski Music School in Velenje

Ljubljanska filharmonija

The Ljubljana Philharmonic

Prejeto: 16. junija 2008
Sprejeto: 5. septembra 2008

Received: 16th June 2008
Accepted: 5th September 2008

Ključne besede: Ljubljanska filharmonija, simfonični orkester, obdobje med obema vojnama

Keywords: Ljubljana Philharmonic, symphonic orchestra, interwar years

IZVLEČEK

Ljubljanski filharmoniji, ki je formalno delovala med letoma 1934 in 1943, je v šestih aktivnih glasbenih sezonah ob nekaterih manjših prireditvah uspelo izvesti dvajset večjih orkestralnih nastopov in tako zapolnjevati vrzel v prirejanju simfoničnih koncertov v Ljubljani med obema vojnama. Besedilo nudi vpogled v način, vsebino in dosežke njenega delovanja.

ABSTRACT

The Ljubljana Philharmonic, formally active between 1934 and 1943, managed in six active music seasons beside some minor concerts to give twenty bigger orchestral concerts and consequently to bridge the gap in symphonic concert performances during the interwar years in Ljubljana.

Po koncu prve svetovne vojne in razpadu Avstro-Ogrske monarhije so se Slovenci znašli v novi državi in v spremenjenih kulturnih okoliščinah. Čeprav so v njej živeli v času, polnem usodnih (nacionalnih, političnih, gospodarskih, socialnih) pretresov, so na novo kulturno zaživeli. Glasbeniki so si med drugim prizadevali za ponovno oživetev rednih simfoničnih koncertov v Ljubljani in med temi poskusi je bila tudi leta 1934 ustanovljena Ljubljanska filharmonija. Kljub temu da so se v času med obema vojnama v Ljubljani prirejali simfonični koncerti, je bila zanje značilna improvizirana oblika. Ker ni bilo stalnega simfoničnega orkestra, so ga za vsak posamezen koncert sestavljali sproti in ga dopolnjevali z glasbeniki z različnih koncev. Glavno pobudo za ustanovitev stalnega ljubljanskega simfoničnega orkestra je (kljub nekaterim predhodnim neuspehim poskusom) prevzela Zveza godbenikov¹ (*»Prilike v središču Slovenije so žal še vedno take, da bi nikdar ne prišlo do stalne Filharmonije, če bi morali čakati na gmotna sredstva s strani*

¹ Ustanovljena je bila septembra 1922, med njenimi glavnimi cilji je bila organizacija simfoničnih *»abonnement-koncertov«* in matinej *»po znižanih cenah«*. »Slovenska filharmonija - oživljena?«, *Slovenski narod* 56 (6. 1. 1923), 4, 2.

*javnih oblasti ali kulturnih društev*²). Idejo za ustanovitev orkestra naj bi dali orkestraši sami, predvsem mladi konservatorijski »naraščaj«³. Tako je bila Ljubljanska filharmonija kot sekcija društva *Podsavez muzičara v Ljubljani* ustanovljena **29. decembra 1934**. Njen glavni namen je bil prirejanje kvalitetnih simfoničnih koncertov pod vodstvom najboljših jugoslovanskih in tujih dirigentov. Redni člani filharmonije so bili vsi stalni člani opernega orkestra, ki so hkrati morali biti člani Podsaveza muzičara, po pravilniku pa je orkester imel tudi izredne člane, akademsko izobražene glasbenike, ki so občasno pomagali pri koncertih.⁴ Tako so v orkestru poleg opernih orkestrašev sedeli nekateri člani radijskega orkestra in Orkestralnega društva ter gojenci konservatorija. Število orkestrašev je skozi čas delovanja nihalo med 50 in 70. Mešana sestava orkestra je na eni strani omogočala pestro in veliko zasedbo, na drugi strani pa je povzročala precej težav pri organizaciji dela.

Ljubljanska filharmonija ni imela stalnega dirigenta in je praviloma za svoje redne simfonične koncerte sklepala pogodbe s tujimi dirigenti. Ker so ti prihajali v Ljubljano le nekaj dni pred koncertom, so orkester zanje pripravljali domači dirigenti, med njimi Anton Neffat, Niko Štritof, Drago Mario Šijanec, Vinko Šušteršič. Na koncertih so orkester vodili: Rhené-Bathon, Lovro Matačić, Mirko Polič, Danilo Švara, Niko Štritof, Hermann Scherchen, Louis Siegel, Drago Mario Šijanec, Krešimir Baranović, Demetrij Žebre in Samo Hubad. Za sodelovanja so se dogovarjali še s številnimi drugimi, med drugim resno z Václavom Talichom, Alexandrom von Zemlinskym, Nikolajem Malkom, Gazom Cooperjem.

Delovanje

Do druge svetovne vojne je Ljubljanska filharmonija v vsaki sezoni priredila 1 do 3 simfonične koncerte, skupno dvajset večjih nastopov. Prvi koncert filharmonije je bil v dvorani hotela Union **29. marca 1935**, kjer je kot gost sodeloval francoski dirigent in skladatelj Rhené-Bathon⁵. Ta je orkestru ponudil program francoske glasbe (Berlioz, Franck, Rabaud, Dukas), ki mu je na njihov predlog dodal Bravničarjevo *Slovensko plesno burlesko*.⁶ Skladbi Rabauda (*Nočna procesija*) in Dukasa (*Črnošolec*) sta doživeli prvo slovensko izvedbo. Zaradi francoskega programa je organizatorjem uspelo dobiti podporo Francoskega inštituta v Ljubljani; koncert je potekal pod njegovim

² Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (besedilo o Ljubljanski filharmoniji za objavo v časopisu Naš val, 22. 9. 1935), NUK M.

³ »[...] [P]omembno je, da so jo ustanovili izvajajoči umetniki sami, neodvisni od kogarkoli, razen od narodove volje. V tem vidim najvažnejšo stran ustanove, kajti oni, iz katerih miselnosti in iniciative izhaja organizacija, so sami izvajalci in hočejo s svojim pokretom predvsem pravo muziciranje, kakor se spodobi resnemu umetniku. Obenem odločajo sami o denarnih zadevah in o delikatnem vprašanju honorarja. Ne tajimo, da je bilo prav to vprašanje vzrok doslej neuspešnih poskusov poleg trile sestave orkestrrov.« Marijan Lipovšek: »Ljubljanska filharmonija in APZ«, *Ljubljanski zvon* 55 (1935), 6, 348-351. Glej tudi: Matija Tomc: »Koncerta glasbena sezona v l. 1934-1935«, *Dom in svet* 48 (1935), 9-10, 542 in Josip Raha: »Značajan uspeh Ljubljanskog podsaveza muzičara«, *Muzičar* 13 (5. 6. 1935), 11, 3.

⁴ Pravilnik Ljubljanske filharmonije se je ohanil v mapi Saveza muzičara, Podsavez za Slovenijo, NUK M.

⁵ Rhené-Bathon (1879-1940), francoski dirigent in skladatelj. Kot dirigent je debitiral s koncerti sodobne glasbe v organizaciji Jacquesa Duranda leta 1910. Po vodenju simfonični koncertov v Bordeaux in Angersu in organizaciji prvega festivala francoske glasbe v Nemčiji (München 1910), je bil angažiran pri Djagilevu kot dirigent orkestra Ballets Russes (sezona 1912-13). Kasneje je dirigiral orkestru Concerts Pasdeloup in pripravil številne krstne izvedbe Ravela, Honeggerja in drugih. Kot gostujoči dirigent je sodeloval z orkestri po Evropi in Južni Ameriki

⁶ Ponudili so mu štiri slovenske skladbe, Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (12. 2. 1935) NUK M.

častnim pokroviteljstvom, prenašala pa ga je tudi ljubljanska radijska postaja. Koncert, ki so ga s predstavitvami dirigenta najavljali v različnih časnikih, je bil odlično obiskan (1047 obiskovalcev) in je doživel velik uspeh. Kritiki so v ocenah poudarjali tako dobro pripravljenost orkestra (*»Zvok orkestra je bil nenavadno lep. Zaokrožen ton godal in dobra intonacija pihal in trobil sta odločila sodbo o prvovrstni kvaliteti orkestra«*⁷) kot izredno oblikovalno silo dirigenta (*»Dirigent je v štirih sicer napornih vajah heterogeno orkestralno maso zgnetel in zmesil v jedrnato in enakomerno celoto in z njo dosegal čudeže«*⁸). Koncert naj bi dokazal, da je Ljubljanska filharmonija absolutno potrebna in da ji je (tudi zaradi prvega ambicioznega nastopa) zaupana naloga, da izpolni vrzel v glasbenem življenju Ljubljane. Rhené-Bathon je bil zaradi prvega nastopa novoustanovljenega orkestra označen za krstnega botra Ljubljanske filharmonije.

Drugi koncert je Ljubljanska filharmonija priredila pol leta kasneje ob češkoslovaškem državnem prazniku, **28. oktobra 1935**. Sprva je bilo v načrtu, da bo koncert vodil Václav Talich in prek njega so se s Češko filharmonijo že dogovarjali o izposoji notnega materiala. Koncert je bil načrtovan za 16. oktober 1935 (ta datum naj bi bil Češkoslovaški narodni ligi sicer prezgoden za proslavo, vendar je edini ustrezal Talichu), konec septembra pa jim je Talichova soproga sporočila, da sodelovanje žal ne bo mogoče.⁹ Zaradi smrti vodje Opere Narodnega gledališča v Pragi, Otakarja Ostrčila (1879-1935), je namreč češkoslovaška vlada zadolžila Talicha, da v času, ko iščejo naslednika, skrbi za umetniško vodstvo hiše. Tako so iskali primerno zamenjavo, ponujen jim je bil Zemlinsky in na priporočilo Osterca Ančerl. Ker Češkoslovaška liga z njima ni bila zadovoljna (Zemlinsky jim ni bil všeč, ker je bil Žid in Nemec, sprejet pa tudi ni bil mladi Ančerl), je predlagala nova imena (Matačić, Brezovšek, Balatka).¹⁰ Koncert, zaradi Češkoslovaške narodne lige prestavljen na 28. oktober, je tako vodil Lovro Matačić. Spored je bil zaradi priložnosti slovansko obarvan (Smetana, Šostakovič, Osterc, Suk, Borodin), Osterčevo in Šostakovičevo skladbo so v Ljubljani igrali prvič. Najbolj zanimiva točka sporeda je bila Šostakovičeva *Prva simfonija* (1925).¹¹ Matačić je v intervjuju poudaril, da mu je še posebej všeč, ker je Ljubljana *»avantgarda modernizma v Jugoslaviji«* in goji potrebo po razvoju. Koncert so časniki opisali kot najboljše nadaljevanje začete akcije in zagotovilo, da lahko nova filharmonija prevzame vlogo prvega koncertnega orkestralnega telesa v Ljubljani. Bil naj bi najsvetlejša točka in višek glasbene sezone 1935/36.¹² Orkester da je vdano sledil temperamentnemu in zanosnemu dirigentu ter zmozel presenetljivo zvočno bogastvo. Posebej dobra so bila v tehniki in zvoku pihala in trobila, hvalili pa so tudi koncertnega mojstra Karla Rupla. Do popolnosti igre naj bi manjkala samo še večja ubranost in prožnost, ki jo bosta prinesla čas in bolj stalno vadenje.¹³

Še pred svojim tretjim koncertom so marca 1936 objavili naslednji razpis: *»Odbor Ljubljanske filharmonije se obrača na vse slovenske skladatelje s prošnjo, da do 1. 9.*

⁷ Marijan Lipovšek: »Ljubljanska filharmonija in APZ«, *Ljubljanski zvon* 55 (1935), 6, 349.

⁸ [Emil Adamič]: »Simfonični koncert Ljubljanske filharmonije«, *Slovenski narod* 68 (30. 3. 1935), 73, 3.

⁹ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (pismo Vide Talich, 24. 9. 1935), NUK M.

¹⁰ Dragotin Cvetko: Fragment glasbene moderne, Iz pisem Slavku Ostercu, Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1988, str. 112-113, 303-304 (pismo Karla Rupla Slavku Ostercu, 11. 10. 1935).

¹¹ *»Bila nam je razodetje.«* Marijan Lipovšek: »Šostakovičeva Simfonija in jesenski koncerti«, *Ljubljanski zvon* 55 (1935), 12, 669.

¹² Matija Tomc: »Koncertna glasbena sezona 1935/36«, *Dom in svet* 49 (1936), 7-8, 451. Marijan Lipovšek: »Šostakovičeva Simfonija in jesenski koncerti«, *Ljubljanski zvon* 55 (1935), 12, 668.

¹³ V[ilko] U[kmar]: »Koncert Ljubljanske filharmonije«, *Slovenec* 58 (31. 10. 1935), 251, 5.

1936 vpošljejo orkestralne materiale, katere namerava LF izvesti na svojih simfoničnih koncertih [...]»¹⁴; poziv so tri leta kasneje še enkrat ponovili.¹⁵

Tretji koncert so v Ljubljanski filharmoniji načrtovali za marec 1936. Vodil naj bi ga skladatelj in dirigent Alexander von Zemlinsky. Dogovori z njim so potekali od septembra 1935, usklajevali so termine in tehtali predloge za spored (Wagner: uvertura k *Mojstrom pevcem*, Mahler: *Adagietto* iz *Pete simfonije*, Kogoj: *Plesna suita*, Beethoven: *Peta simfonija*). Orkester naj bi tehnično pripravil Danilo Švara, zadnje vaje pa bi vodil Zemlinsky. Prvotno načrtovani datum (13. 3. 1936) so nekajkrat prestavili in iskali nove termine (dogovarjali so se tudi za povezavo koncerta z nastopom dirigenta v Beogradu), nato pa so obisk preložili za nedoločen čas.¹⁶ Do sodelovanja kasneje ni prišlo. Marca 1936 so se začeli kazati tudi prvi znaki neskladja v delovanju odbora Ljubljanske filharmonije, 29. 3. se je iz njega umaknil Jan Šlais, ki je v odstopni izjavi med drugim pisal o zastrupljenem ozračju, ki naj bi, namesto da je glasbi v ponos, uničevalo korenine komaj zraslega debla.¹⁷ Pol leta kasneje, 21. 9. 1936, je odstopil še predsednik Anton Neffat (med razlogi navedel neurejene tajniške posle, nezaupanje znotraj odbora, osebne razloge zaradi zaposlenosti v Operi), ki ga je za kratek čas nadomestil Karlo Rupel.¹⁸ Eden od problemov naj bi tičal v pomanjkanju smisla za dosledno organizacijo. Odbor naj bi bil, kljub navdušenju občinstva po prvih koncertih, počasen pri zbiranju podpore (podpise podpornikov so zbirali šele mesece kasneje, ker legitimacije niso bile pravočasno natisnjene) in v svojem delu nekoliko lagoden ter oklevajoč.¹⁹

Hkrati se je Ljubljanska filharmonija od začetka leta 1936 dogovarjala z Glasbeno matico za skupen vokalno-instrumentalni koncert. Načrtovali so izvedbo Lisztovega oratorija *Kristus*, ki naj bi bila 3. aprila 1936 v ljubljanski stolnici, vendar so se dogovarjanja zaradi nesporazuma, predvsem okrog finančne plati nastopa, zavlekla do konca koncertne sezone²⁰. Tretji nastop Ljubljanske filharmonije je bil tako **5. oktobra 1936**, skupaj z zborom Glasbene matice ob otvoritvi prenovljene velike filharmonične dvorane. Koncert je vodil Mirko Polič. Obsežno Lisztovo delo naj ne bi bilo preveč posrečeno izbrano, pri izvedbi pa naj bi s prepričljivim igranjem vzbudil pozornost predvsem orkester Ljubljanske filharmonije.²¹ Zahtevno nalogo naj bil rešil dostojno, z dobrim razmerjem med instrumenti, z zvočno zlitostjo, v splošnem naj bi bil ohranil svoj poln, lep ton, ki ga je imel pod vodstvom Rhené-Bathona.²² V otvoritvenem govoru na koncertu

¹⁴ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (1. 3. 1936), NUK M.

¹⁵ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (25. 11. 1939), NUK M.

¹⁶ Iz dopisov so razvidni različni razlogi: tehnični problemi, prezaposlenost orkestrašev, prezaposlenost dirigenta. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (28. 2., 29. 2., 9. 5. 1936), NUK M.

¹⁷ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (25. 3. 1936), NUK M.

¹⁸ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (21. 9. 1936), NUK M.

¹⁹ Marijan Lipovšek: »Poglavje o našem koncertnem življenju«, *Ljubljanski zvon* 56 (1936), 372.

²⁰ Ljubljanska filharmonija je očitno predlagala prevelik honorar in Glasbena matica se je odločila, da si bo (brezplačno) pomagala s svojimi močmi (Orkestralno društvo, gojenci konservatorija, učitelji). Hkrati je Matica prosila Zvezo godbenikov za nastop nekaterih njenih članov. Stekla je burna debata o netaktnem ravnanju, o tem, da naj imajo prednost poklicni glasbeniki in da je učiteljem Glasbene matice grozila z odpustom, če ne bi sodelovali, o tem, zakaj morajo konservatoristi brezplačno sodelovati na prireditvi, ki ni šolska. Na koncu so se odločili, da je bolje, če skupne projekte načrtujejo na daljši čas (podobno vabilo so dobili tudi iz Radia) in so skupaj nastopili jeseni 1936. Nesporazumi pa so (med drugim zaradi neplačanih honorarjev) ostali tudi po tem koncertu.

²¹ Stanko Premrl: »Koncertna poročila«, *Cerkveni glasbenik* 59 (1936), 11-12, 186.

²² Marijan Lipovšek: »Marginalije o letošnji glasbeni sezoni«, *Ljubljanski zvon* 57 (1937), 270.

je predsednik Glasbene matice dr. Ravnikar poudaril, da je prenovljena dvorana novi slovenski glasbeni dom in da simbolizira »neločljivo simbiozo treh glavnih činiteljev slovenske glasbene umetnosti: Glasbene matice, Filharmonije, konservatorija, ki v redko složnem sodelovanju delujejo v naš glasbeni prospah in napredek«²³. Koncert so čez mesec dni, **2. novembra 1936**, ponovili.²⁴

Ob petem koncertu Ljubljanske filharmonije je bilo precej težav in neugodnih okoliščin. Sprva so se prek Marjana Kozine dogovarjali za sodelovanje dirigenta Nikolaja Malka²⁵. Zaradi zapletenih postopkov pri pridobivanju potrebnih vizumov se je dogovarjanje zavleklo in šele dva tedna pred načrtovanim koncertom so dokončno izvedeli, da ministrstvo ni izdalo dovoljenja za njegov prihod. Tako so morali na hitro najti zamenjavo. K sodelovanju so povabili bolgarskega skladatelja in dirigenta Bojana Georgijeva Ikonomova²⁶, se obrnili na Jugoslovansko-bolgarsko ligo ter na spored uvrstili njegov *Simfonični stavek* (najbrž stavek iz Prve simfonije, ki jo je dokončal istega leta). Vendar je spravil Ljubljansko filharmonijo v precejšnje škripce, saj naj ne bi bil zmožen voditi orkestra in tako je zadnji hip vskočil Danilo Švara. Koncert, ki ni bil posebno dobro obiskan, je bil **11. decembra 1936** v dvorani Union.²⁷ Na sporedu so bili poleg Ikonomove skladbe Prvi klavirski koncert Čajkovskega (igral ga je Ivan Noč), prva celotna izvedba Škerjančeve skladbe *Preludij, arija in finale* ter Ibertain *Escales*. Kritiki so v ocenah koncerta napisali, da je bil koncert v primerjavi z dotedanjimi nazadovanje. Prepričljivi naj ne bi bili niti vsebina niti izvedba, kakor da bi začel popuščati prvotni zagon. Pokazala se je potreba po stalnem dirigentu in stalnih vajah. Poleg težav z dirigentom je prišlo tudi do nesoglasja znotraj orkestra. Člani Ljubljanskega godalnega kvarteta, ki so bili člani filharmonije, so namreč istočasno pripravljali svoj javni nastop in so vodstvo prosili, da zaradi tega ne bodo mogli sodelovati na tem koncertu. Sledili so hudi očitki (nekolegialnost, materialni razlogi, osebni odnosi s predsednikom, izvajanje Škerjančeve skladbe), predvsem članov odbora.²⁸

Naslednji nastop Ljubljanske filharmonije je zaradi te slabe izkušnje segel po preverjenem gostu in šesti simfonični koncert je **8. marca 1937** vodil Rhené-Bathon. Ta naj bi bil ob prihodu v Ljubljano opazil velik napredek orkestra. Skupaj jim je uspelo napolniti dvorano in koncert je doživel velik uspeh. Na sporedu so se zvrstila dela različnih slogov (Corelli, Haydn, Weber, Debussy, Bravničar, Berlioz)²⁹. Najbolj je navdušila izvedba Haydnove simfonije, ki naj bi bila zaradi perfektnosti izvedbe višek večera, do-

²³ [Emil Adamič]: »Koncert Glasbene matice in Ljubljanske filharmonije, Velik uspeh Lisztovega oratorija Kristus«, *Slovenski narod* 69 (6. 10. 1936), 228, 2.

²⁴ Drugi koncert naj bi bil v celoti boljši od prvega. Stanko Premrl: »Koncertna poročila«, *Cerkveni glasbenik* 60 (1937), 1-2, 24.

²⁵ Nikolaj Malko (1883-1961), ameriški dirigent ruskega izvora. Študiral je pri Rimskem-Korzakovu, Ljadovu, Glazunovu in Čerepninu na konservatoriju v Sankt Peterburgu. Sprva je tam dirigiral opere in balete in postal vodilni ruski dirigent. V času sovjetskega režima je zapustil Sovjetsko zvezo in kot gost nastopal na Dunaju, v Pragi, Buenos Airesu, Kopenhagnu, Londonu. V štiridesetih letih se je preselil v ZDA, nato v Avstralijo. Marjan Kozina je v Pragi (1930-32) pri Malku študiral dirigiranje.

²⁶ Bojan Georgijev Ikonomov (1900-1973) je glasbo študiral v Sofiji in Parizu (d'Indy, Boulanger, Roussel), obiskoval je predavanja iz dirigiranja pri Weingartnerju v Baslu. V Bolgariji je deloval na filmskem inštitutu in sofijskem radiu ter komponiral. Pisal je instrumentalno glasbo, odrska dela in v njih izhajal iz bolgarske ljudske dediščine. Kot dirigent se je ponujal Ljubljanski filharmoniji že maja 1936, vendar takrat ni prišlo do sodelovanja (delo z Lisztovim oratorijem, gostovanje opere v Dalmaciji ...).

²⁷ Obiskovalcev je bilo 548. Glej Koncertna poslovalnica Glasbene matice, NUK M.

²⁸ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (2., 9., 10., 11. 12. 1936), NUK M.

²⁹ Iz dopisov med dirigentom in orkestrom je razvidno, da so se resno dogovarjali tudi za izvedbo Ravelovega *Bolera*, do katere pa ni prišlo.

bro pa naj bi se orkester vživel tudi v zvočni svet *Preludija k favnovemu popoldnevu*.³⁰ Nekoliko manj prepričljiva se je zdela izbira Bravničarjevih *Divertissements*, sestavljenih iz treh plesnih skic in napisanih za šolski orkester. Zadnjo točko večera (Berlioz) je moral orkester zaradi burnega odobravanja ponoviti. Kritiki so igro orkestra pohvalili (kljub temu da so nekateri operni orkestraši še pet dni pred koncertom zaradi preobremenjenosti prosili za odpoved koncerta)³¹, poudarili zvočno zlitost in skoraj brezhibno igro. Skupina godal naj bi napredovala, prav tako so se odlikovali nekateri solisti (Rupel, Korošec, Laun, Moravec, Lipovšek³²). Lep umetniški dogodek naj bi zopet zbudil vero v domače simfonično življenje in predsednik Rupel je bil na občnem zboru pohvaljen. Kljub težkim časom (ki jih je filharmonija doživljala po koncertu »Ikonomova«, zapletenim pogajanjem s Scherchenom in sporom z Ljubljanskim godalnim kvartetom) si je upal storiti pogumen korak.³³ Toda že mesec kasneje so se spet pokazale težave pri organizaciji dela orkestra in zaradi nesoglasij z Zvezo godbenikov glede sodelovanja na koncertu Arničevih del 19. 4. 1937 je Karlo Rupel odstopil.³⁴ Mesec kasneje je zveza pripravila predlog načrta o boljšem skupnem sodelovanju med predstavniki Opere, Radia, Glasbene matice, Filharmonične družbe, Ljubljanske filharmonije in Zveze godbenikov. V njem je s konkretnimi predlogi želela ustvariti boljše pogoje za organizacijo simfoničnih koncertov.³⁵ Uresničil se je samo deloma.

Naslednja sezona, **1937-1938**, je bila precej živahna. Začela se je z (brezplačnim) sodelovanjem na komemoraciji za Masarykom, ki jo je 17. septembra 1937 v dvorani Tabor pripravil ljubljanski Sokol. Prvi del sporeda je dirigiral Anton Neffat (B. Smetana: *Tabor*), v drugem delu je sodeloval tudi Pevski zbor Glasbene matice, pod vodstvom Mirka Poliča so izvedli nekaj delov Mozartovega *Requiem*a.

Drugič so nastopili **15. oktobra 1937**, ko so v Filharmonični dvorani priredili poslovljni večer sopranistke Zlate Gjungenac³⁶, ki je odhajala iz ljubljanske Opere. Spored je bil sestavljen iz samospevov (Lajovic, Škerjanc, Osterc, Musorgski, Štritof) in znanih arij (Čajkovski, Puccini, Massenet, Verdi). Gjungenčeva je na koncertu doživela mnogo toplih aplavzov, prav tako naj bi se orkester predstavil v »*impozantnem številu z izravnanim zvokom in z resnim stremljenjem priboriti si svoje mesto v našem kulturnem življenju*«. ³⁷ Koncert je bil organiziran v prid Ljubljanske filharmonije, sodelujoči so nastopili brezplačno³⁸.

³⁰ Dirigent Rhené-Bathon naj bi bil dobil navodila za izvedbo neposredno pri skladatelju Debussyju. Franc Šturm: »Koncert Ljubljanske filharmonije«, *Slovenski narod* 70 (11. 3. 1937), 57, 4.

³¹ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (3. 3. 1937), NUK M.

³² Marijan Lipovšek je kot solist poleg Rupla, Jeraja in Müllerja sodeloval pri izvedbi Corellijevega *Concerta grossa št. 8* ter pri Bravničarjevi skladbi *Divertissements*.

³³ Glej Poročilo tajnika za XV. redni občni zbor Podsaveza muzičara Ljubljana, 12. 4. 1937, v: Podsavez za Slovenijo, NUK M.

³⁴ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (odpoved predsednika, 12. 4. 1937), NUK M.

³⁵ Med drugim je predlagala, da bi bilo na sezono 5 koncertov in sicer 1 vokalno-instrumentalni z zborom Glasbene matice in orkestrom Ljubljanske filharmonije, eden simfonični v organizaciji Narodnega gledališča, eden v organizaciji Radijske postaje ter dva samostojna koncerta v organizaciji Ljubljanske filharmonije. Glej *Predlog oz. načrt P.M. in L.F. za anketo glede simfoničnih koncertov 1936/37* (23. 5. 1937), v: Podsavez za Slovenijo, Mapa Korespondenca 1937, NUK M.

³⁶ Zlata Gjungenac-Gavella (1898-1982) je študirala je na konservatoriju v Zagrebu in na Dunaju (Schlemmer-Amros), debitirala leta 1918 v Zagrebu in med leti 1919-1947 bila operna prvakinja v Zagrebu, Ljubljani in Beogradu. Kasneje je poučevala na Akademiji za glasbo v Ljubljani (1947-1952) in Beogradu (1955-1964).

³⁷ Franc Šturm, »Poslovljni koncert ge. Gjungenčeve«, *Slovenski narod* 70 (16. 10. 1937), 237, 5.

³⁸ Kljub temu je večer prinesel finančno izgubo, stroški so bili večji od prihodkov. Glej Koncertna poslovalnica Glasbene matice, NUK M.

17. decembra 1937 je v dvorani Union sledil osmi koncert, ki ga je vodil nemški dirigent Hermann Scherchen.³⁹ Z njim so se dogovarjali že od decembra 1936 in imeli pri tem precej težav. Zatikalo se je pri iskanju ugodnih terminov in Scherchen je Ljubljanski filharmoniji celo grozil s tožbo in »odprtim ožigosanjem« v glasbenem tisku, ker je zaradi njih moral odpovedati koncert v Londonu.⁴⁰ Spored je ponudil kar dve krstni izvedbi slovenskih skladb (Švara, Žebre), poleg njiju pa Brahmsovo *Tretjo simfonijo* in Mozartovo *Serenado v D-duru*. V napovedih koncerta so pisci občudovali odločitev Ljubljanske filharmonije, da na svoje koncerte ne umešča slovenske glasbe iz prisiljene vlnudnosti (po eno na koncert), ampak da stopa korak naprej. Vendar je ravno ta drznost vplivala na slabši obisk koncerta in izkazalo se je, da je tvegano posvetiti polovico koncerta sodobni glasbi. Koncert je bil eden izmed (materialno) manj uspešnih. Najtrši oreh za občinstvo je bila izvedba Žebretove simfonične slike *Tek*, ki naj bi prinašala preveč eksperimentov; toplejši sprejem je doživela *Prva simfonija* Danila Švare⁴¹. Orkester, so zapisali, je igral dobro, vendar naj bi manjkale fineše, pri Mozartu pa so se dobro odrezali solisti (Rupel, Jeraj, Šušteršič, Medved).

Kljub temu da se je finančno stanje Ljubljanske filharmonije nenehno slabšalo in je v začetku leta 1938 kazalo, da je njen obstoj resno ogrožen (*»finančno stojimo pred polomom in vprašanje je, če bo Filharmonija sploh še obstajala«*),⁴² so vztrajali pri začrtani nameri ter svoje cilje celo širili. Naslednji podvig je bil prvi nastop orkestra zunaj Ljubljane – **11. marca 1938** so nastopili na 1. ljudskem koncertu v Prosvetnem domu v Šentvidu nad Ljubljano. Širjenje orkestrske glasbe po slovenskih krajih je bilo sicer bolj značilno za Orkestralno društvo Glasbene matice, ki je med obema vojnama priredilo kar 30 takih nastopov, leta 1938 pa je tudi Ljubljanska filharmonija poskusila tako razširiti svoje delovanje. Pri organizaciji gostovanja v Šentvidu je entuziastično sodeloval takratni profesor glasbe na škofijski gimnaziji Matija Tomc. Spored je bil namenjen širjenju simfonične glasbe in je bil prilagojen priložnosti⁴³: ponudil je glasbo Mozarta, Schuberta, Griega, Dvořáka, Masseneta ter plesno suito *Nizki rej* Matije Tomca. Koncert je prenašal ljubljanski radio.

Istočasno so skušali razširiti delovanje še na mlado občinstvo in 16. februarja 1938 so poslali na prosvetni oddelek kraljeve banske uprave prošnjo za prirejanje koncertov za srednješolsko in meščansko mladino.⁴⁴ S povabilom k sodelovanju so se obrnili na različne naslove (Saša Železnikar, Marijan Lipovšek, Pavel Šivic, Franc Šturm, Vilko Ukmar, Valens Vodušek, Božidar Borko, Fran Govekar, Matija Tomc, Slavko Osterc). Koncerti naj bi bili ob torkih in petkih, prvega so načrtovali za 25. 2. 1938 na III. državni realni gimnaziji.

³⁹ Hermann Scherchen (1891-1966) je bil eden pionirjev glasbe 20. stoletja in je svojo kariero posvetil boljšemu razumevanju sodobnih del. Pripravil je številne krstne izvedbe del, predvsem je postavil model interpretacij skladb druge dunajske šole, Busonija, Stravinskega, Dallapiccole, Hindemitha, Prokofjeva (mdr. je krstil Schönbergov cikel *Pierrot lunaire*, Bergov *Violinski koncert*). Ustanovil je glasbeno revijo *Melos*, aktivno sodeloval pri ustanovitvi ISCM, ustanovil zbirko Ars Viva Edition (za sodobno glasbo) v Zürichu 1950.

⁴⁰ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (11. 1.; 2. 3. 1937), NUK M.

⁴¹ Danilo Švara je študiral dirigiranje pri H. Scherchnu v Frankfurtu. V intervjuju pred koncertom je poudaril, da si ne bi mogel za svojo simfonijo želei boljšega interpreta.

⁴² Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (7. 1. 1938), NUK M.

⁴³ Matija Tomc je organizatorjem svetoval, naj na vabila napišejo število godbenikov, ker bi si mnogi, ki bi sicer prišli, pod besedo filharmonija ne mogli veliko predstavljati. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (1. 3. 1938), NUK M.

⁴⁴ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (16. 2. 1938), NUK M.

Naslednji veliki koncert je bil namenjen 25-letnici umetniškega delovanja violinista Zlatka Balokovića. Med svojo jubilejno turnejo po glasbenih središčih je **21. marca 1938**, dva dni po koncertu v Zagrebu, nastopil tudi z Ljubljansko filharmonijo v Unionski dvorani. Violinista sta na turneji spremljala dirigent Louis Siegel⁴⁵ in skladatelj John Alden Carpenter,⁴⁶ ki je za to priložnost napisal koncert. Carpenterova skladba je bila poleg Bachovega koncerta v E-duru osrednja točka sporeda, v obeh se je Baloković izkazal s plemenito igro ter popolnim obvladovanjem tehničnih in glasbenih problemov.⁴⁷ Poleg koncertov je Siegel dirigiral še Debussyjev *Preludij k favnovemu popoldnevu* in Ravelovo skladbo *Alborada del grazioso*. Izkazal se je kot odličen dirigent z dobrim smislom za zvočno barvo. Uvodno in sklepno delo tega koncerta je ognjevitno dirigiral Mirko Polič (Beethoven, Stajnov). Nastop orkestra je bil deležen številnih pohval, posebej pihalci. Večer, ki je bil dobro obiskan, so v ocenah razglasili za enega najlepših, v vseh ozirih najuspešnejših te sezone, zato menda publika ni varčevala z odobravanjem.⁴⁸

Aprila 1938 je Ljubljanska filharmonija skupaj z zagrebško in beograjsko filharmonijo sodelovala na monstre-koncertu v Beogradu. Gostovanje je sodilo v okvir beograjskega glasbenega festivala, katerega pokrovitelj je bil knez namestnik Pavle. Orkestraši so odpotovali 7. aprila in se vračali 11. aprila 1938, koncert pa so pripravili v največjem paviljonu beograjskega velesejma **10. aprila 1938**. Igralo 210 godbenikov, ki so jih vodili trije dirigenti. Uvodni dve skladbi, Wagnerjevo uverturo k *Mojstrom pevcem nürnberskim* in Beethovnovi *Tretjo simfonijo* je dirigiral Lovro Matačić, sledili sta Bravničarjev *Hymnus Slavicus* in Smetanova *Vltava* pod vodstvom Nika Štritofa⁴⁹, sklepno delo večera, *Peto simfonijo* Petra Iljiča Čajkovskega, pa je dirigiral Krešimir Baranović. Koncert naj bi bilo navdušeno poslušalo 6500-7000 ljudi. Med obiskom v Beogradu so želeli člani Ljubljanske filharmonije navezati poslovne stike z Batovo tovarno v Borovu. Pripravili so idejni načrt za t. i. Bata-simfonični koncert, ki naj bi ga jeseni 1938 pod njihovim pokroviteljstvom priredili v Ljubljani, dobiček pa bi v korist zimske akcije v obliki obutve razdelili revnim Ljubljančanom. Do sodelovanja zaradi finančnih pomislekov pri vodstvu tovarne ni prišlo.

Filharmonija je hotela **sezono 1938/1939** otvoriti s koncertom na proslavi 20-letnice Češkoslovaške republike zadnje dni oktobra 1938. Skupaj s Češkoslovaško ligo so iskali primerne češke dirigente (Rafael Kubelík, Zdeněk Chalabala) in spored (Suk, Dvořák), vendar koncerta ni bilo: banska uprava zaradi težke politične situacije (kapitulacija, Münchenski sporazum) ni dovolila proslave češkoslovaškega narodnega praznika.⁵⁰

Hkrati je Glasbena matica za začetek sezone načrtovala serijo koncertov ob 20-letnici jugoslovanske države in je k sodelovanju povabila tudi Ljubljansko filharmonijo. Sprva so načrtovali dva koncerta: 3. oktobra naj bi skupaj izvedli Beethovnovi *Deveto*

⁴⁵ Louis Siegel (1885-1955), ameriški dirigent in skladatelj. Študiral je v Belgiji, bil nekaj časa v Španiji (kjer je sodeloval s čelistom Casalsom), nato se je vrnil v Ameriko.

⁴⁶ John Alden Carpenter (1876-1951), ameriški skladatelj in veleindustrialec.

⁴⁷ Franc Šturm: »Koncert Zlatka Balokovića«, *Slovenski narod* 71 (22. 3. 1938), 65, 1.

⁴⁸ Obiskovalcev je bilo 786. Glej Koncertna poslovalnica Glasbene matice, NUK M.

⁴⁹ Po pripovedovanju Sama Hubada naj bi bil Štritof za dirigiranje teh dveh skladb izbran v Beogradu kot najmuzikalnejši dirigent.

⁵⁰ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (13. 10. 1938), NUK M.

simfonijo, 9. decembra pa kantato *Zedinjenje* Lucijana Marije Škerjanca.⁵¹ Do izvedbe Beethovnovе simfonije ni prišlo, drugi načrt pa so zaradi vsakoletnega novinarskega koncerta predstavili na **7. november 1938** (pokrovitelj koncerta je bil kralj Peter II.). Poleg Ljubljanske filharmonije in zbora Glasbene matice so sodelovali solisti V. Heybal, M. Kogej, S. Banovec in J. Betetto, dirigiral je Mirko Polič. Krst Škerjančevega *Zedinjenja* pa je sprožil veliko polemik. V prvi vrsti so zadevale besedilo, ki ga je skladatelj uglasbil (dva Gradnikova soneta iz zbirke *De profundis*). Zdi se, da je bilo v ozadju teh polemik pomembno vprašanje slovenskih kulturnih delavcev tistega časa in ključni problem kulturne politike pri oblikovanju nacionalne identitete. Vprašanju, ali ohranjati slovensko narodno in jezikovno samobitnost ali pristajati na kulturno asimilacijo s Hrvati in Srbi, pa je v ozadju botroval še stari kulturni boj med katolicizmom in liberalizmom.⁵² Škerjančeva glasba, ki naj bi opevala narodovo preteklost (Ukmar je zapisal, da bi jo lahko primerjali s Smetanovo *Libušo*)⁵³ je bila zasnovana v treh delih (dva soneta in medigra), v katerih so se izmenjavali različni elementi in slogi, zaradi zvočne nasičenosti in zapletenosti pa izvedba ni dosegla prave umetniške višine.⁵⁴ Glasbena matica je nameravala s tem delom gostovati v Mariboru in Celju.

Proti koncu leta 1938 je sledil koncert, ki so ga s pomočjo skladatelja Blaža Arničа organizirali **28. novembra 1938** v Unionski dvorani. Odlično uspel in razprodan večer je vodil dirigent Lovro Matačić. V prvem delu so zazvene le Bachova orgelska *Passacaglia* (v priredbi Aleksandra Goedicka), Mozartova *Simfonija št. 40* in *Noč na Golem brdu* Modesta Musorgskega. Drugi del koncerta je bil posvečen mlademu skladatelju Blažu Arniču. Prvotno sta bili načrtovani krst dveh njegovih skladb (*Ples čarovnic*, *Duma*), toda zaigrali so samo drugo, pravzaprav le počasni in plesni stavek iz Simfonije *Duma*. Koncert je bil velik uspeh za Arničа, za Matačićа in za Ljubljansko filharmonijo. Orkester naj bi dobro in prožno zvenel ter vneto sledil dirigentovi volji. Ta dogodek ni bil prvi, ki ga je Arnič priredil tako rekoč v lastni režiji.⁵⁵

Kmalu po novembrskem koncertu je Glasbena matica povabila Ljubljansko filharmonijo k sodelovanju na slavnostnem koncertu ob 60-letnici Antona Lajovica, toda odborniki filharmonije so se odločili, da bodo Lajovičevo obletnico praznovali raje tako, da bodo kakšno njegovo delo uvrstili na svoj redni koncert.⁵⁶ Na Lajovičevi proslavi pa so Orkestralno društvo Glasbene matice kot vedno dopolnjevali tudi člani opernega orkestra.

Marca 1939 so želeli nadaljevati s prirejanjem ljudskih koncertov, ki so jih bili začeli leto prej v Šentvidu. V načrtu so imeli seznanjati podeželje s simfonično glasbo, zato

⁵¹ Ker so sprva načrtovali, da bodo Beethovnovо simfonijo naštudirali že pred poletjem 1938, so imeli v mislih tudi koncert v Rogaški Slatini, kjer je dober del orkestra igral med počitnicami. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (20. 4. 1938), NUK M.

⁵² Prim. Ervin Dolenc, *Kulturni boj: Slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918-1929*, Ljubljana, Cankarjeva založba 1996, str. 105.

⁵³ V[i]lko U[kmar]: »Koncert Glasbene matice, L. M. Škerjanc *Zedinjenje*«, *Slovenec*, 66 (12. 11. 1938), 261, 5.

⁵⁴ Glasbena matica in Lucijan Marija Škerjanc sta med pripravami na koncert Ljubljanski filharmoniji očitala dezorganizacijo in neredno obiskovanje vaj, Ljubljanska filharmonija pa se je na očitke pritožila, saj naj bi bili njeni člani preobremenjeni (priprave ne premiero opere *Poljub*, predstave *Gorenjskega slavčka*, *Prodane neveste* in *Era*, izvajanje operet, vaje za koncerte Glasbene matice in Arničа, koncerte radiofonske postaje in redne vaje). Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (pismo Ljubljanske filharmonije L. M. Škerjancu, 27. 10. 1938), NUK M.

⁵⁵ Organiziral je bil že koncert z radijskim orkestrom – 20. 11. 1936 in koncert združenih ljubljanskih orkestror – 19. 4. 1937. Za koncert 28. 11. 1938 je priskrbel honorarje orkestra in dirigenta, najel dvorano, poskrbel za reklamo, notni material, tanieme ter prenos notnih stoja in instrumentov. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (10. 10. 1938), NUK M.

⁵⁶ Do tega je prišlo z izvedbo Lajovčevega *Capriccia* šele 17. 11. 1939.

so se dogovarjali na Vrhniki, z Narodno čitalnico v Kranju in s Sokolskim društvom v Novem mestu.⁵⁷ Do prvega gostovanja na Vrhniki je prišlo **13. marca 1939**, ko so nastop združili s počastitvijo 20. obletnice smrti Ivana Cankarja. Imeli so brezplačen popoldanski koncert za šolsko mladino, nato so se pred spomenikom poklonili Cankarju ter izvedli še večerni koncert, ki ga je prenašal radio. Tudi finančno uspeli obisk je dirigiral Drago Mario Šijanec.

Za vodenje spomladanskega simfoničnega koncerta v Ljubljani se je Ljubljanska filharmonija s pomočjo Srečka Koporca dogovarjala z angleškim dirigentom Gazom Cooperjem⁵⁸. Koncert, na katerem naj bi dirigent nastopil brezplačno, je bil načrtovan za začetek maja 1939. Prvi del sporeda naj bi zajemal iz angleške glasbe (Henry Purcell, Michael Arne, William Walton, Gaze Cooper), drugi del iz slovanske (Anton Lavrin, Peter Ilič Čajkovski, Antonín Dvořák, Srečko Kporc).⁵⁹ Obe načrtovani slovenski skladbi (Lavrinova *Uvertura* in Kporčev *Epilog*) sta bili pred tem pod Cooperjevim vodstvom izvajani v Nottinghamu. Zadnji dopis v zvezi z Cooperjevim gostovanjem je bil poslan 20. 4. 1939, toda do sodelovanja le ni prišlo.⁶⁰

Hkrati je konec februarja prek Milana Markovića, šefa prosvetnega oddelka pri jugoslovanskem poslaništvu v Parizu, Ljubljanska filharmonija dobila ponudbo za ponoven obisk Rhené-Bathona. Sodil naj bi k dirigentovemu gostovanju po državi v okviru izmenjalnih koncertov med Francijo in Jugoslavijo. Zaradi ugodnega dirigentovega honorarja je filharmonija ponudbo načeloma sprejela in kot datum predlagala 27. marec 1939, ko pa je izvedela za trikratno povečanje honorarja, je Markoviću sporočila, da je zaradi svoje obupne finančne situacije prisiljena koncert odpovedati. Marković je sicer vztrajal, da do koncerta mora priti in je dirigentu celo sam vnaprej plačal honorar, vendar je Ljubljanska filharmonija koncert zaradi tehnične neizvedljivosti odpovedala (prekratek čas za pripravo in rezervacijo dvorane, preobremenjenost orkestra, neprimeren čas).⁶¹ Orkester je tako postopoma zašel v resno krizo.⁶² Po štirih letih delovanja mu ni uspelo dobiti niti državne podpore niti prostorov za vaje in delovanje, poleg tega je imel 20.000 dinarjev dolga. Močno je pogrešal tudi moralno podporo, saj naj bi ga od kulturnih institucij podpirala samo ljubljanska radijska postaja. Oktobra 1939 se je z »*zadnjim poskusom pred razpustitvijo*«⁶³ obrnil na različne naslove in po njem se je stanje nekoliko izboljšalo. Istega meseca je dobil prvo letno subvencijo iz banovinskega proračuna.

Peto koncertno sezono je Ljubljanska filharmonija tako začela s ponovnim zagonom in prvi koncert je bil označen kot njena nova zmaga. **17. novembra 1939** je z Antonom Trostom in pod vodstvom Draga Maria Šijanca zaigrala pred razprodano

⁵⁷ »Ljubljanska filharmonija si je nadela nalogo seznanjati tudi podeželje s simfonično glasbo, zato je sklenila po vsej Dravski banovini privrediti serijo koncertov.« Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (pismo vrhniškemu šolskemu upravitelju Franu Pavletiču, 1. 3. 1939), NUK M.

⁵⁸ Gaze Cooper (1895–1981) se je rodil v Nottinghamu. Študiral je klavir in kompozicijo, nato pa deloval kot pedagog in dirigent. Napisal je 9 simfonij in veliko klavirske glasbe (med drugim štiri klavirske koncerte).

⁵⁹ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (20. 4. 1939), NUK M.

⁶⁰ Glej tudi »Kaj pravite?«, *Slovenec*, 67 (14. 5. 1939), 110, 6.

⁶¹ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (marec 1939), NUK M.

⁶² »Ljubljanska filharmonija in njena letošnja glasbena sezona«, *Slovenski dom* (26. 5. 1939), 120; »Kaj pravite?«, *Slovenec*, 67 (14. 5. 1939), 110, 6. Poleg finančne krize še napadanje v časopisih.

⁶³ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (5. 10. 1939), NUK M.

Unionsko dvorano. Koncert je bil lep dogodek tako po sporedu izključno slovanskih del (Rahmaninov, Lajovic, Čajkovski) kakor po umetniški stopnji izvedbe. Šijanec⁶⁴ je bil deležen spodbudnih pohval, pohvaljen pa je bil tudi orkester, ki naj bi bil blestel tako z resno voljo in dozorelostjo kot tudi po tehnični in po interpretativni plati. Enako je pianist Anton Trost nastopil kot odličen interpret z mojstrsko tehniko, pa globokim in tenkočutnim doživljanjem.⁶⁵ Kritiki so hkrati poudarili željo po še bolj pomembni vlogi orkestra v slovenskem glasbenem življenju (potrebo po abonmajskih koncertih, ljudskih koncertih ...).

Drugi simfonični koncert pete sezone so s Krešimirom Baranovičem kot dirigentom organizirali **9. februarja 1940**.⁶⁶ Na njem so že drugič zapored igrali docela slovanski program (Čajkovskega, Smetano, Bravničarja, Balokovića). Bravničarjeva *Belokranjska rapsodija*, ki jo je bil skladatelj poslal na razpis Ljubljanske filharmonije, je po krstu na koncertu jugoslovanske glasbe v Parizu januarja 1939 prvič zazvenela pred domačo publiko.⁶⁷ V podobnem folklorno obarvanem slogu je zazvenela tudi Baranovičeva baletna suita *Srce iz lecta*. Orkester Ljubljanske filharmonije naj bi pod izkušenim vodstvom hrvaškega dirigenta zvenel prožno; koncert naj bi bil pomemben tudi kot znanilec vedno globljej stikanja slovanskih kultur.⁶⁸

Dobra dva tedna kasneje, **26. februarja 1940**, je sledil že tretji nastop v sezoni. Člani Ljubljanske filharmonije so pod vodstvom Mirka Poliča sodelovali na koncertu Glasbene matice in z njenim moškim zborom v Unionski dvorani izvedli kantato Lucijana Marije Škerjanca *Sonetni venec*. Šlo je za izvedbo prve različice dela na Prešernovo besedilo prvotne izdaje v *Illyrisches Blatt* iz leta 1834.⁶⁹ Ta enostavčna uglasbitev je bila napisana za tri soliste, moški tercet, moški zbor in orkester.⁷⁰ Kot solisti so nastopili Julij Betetto, Jean Franc, Anton Sladoljev-Jolič, Roman in Tone Petrovčič. Orkester naj bi bil odlično pripravljen (mestoma je bil premočan, zakrival je soliste in zbor) in je nelahko nalogo opravil izvrstno.⁷¹ Koncert je bil odlično obiskan, načrtovali so ponovitve v Ljubljani (29. marca), Celju in Mariboru (maja).⁷²

22. aprila 1940⁷³ je v okviru bolgarskega tedna sledil XV. simfonični koncert Ljubljanske filharmonije, napovedan kot »pomemben koncert za kulturno zbližanje obeh

⁶⁴ Na seji Ljubljanske filharmonije 1. 11. 1939 mu je bila odobrena prošnja, da skupaj z Vinkom Šusteršičem prevzame vodstvo orkestrskih vaj. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (10. 11. 1939), NUK M.

⁶⁵ Stanko Premrl: »Koncertna poročila«, *Cerkveni glasbenik* 63 (1940), 1-2, 21.

⁶⁶ Krešimir Baranović (1894-1975), hrvaški dirigent in skladatelj. V letih 1915-43 je vodil orkester Hrvatske opere v Zagrebu. Kasneje je nekaj časa živel v Bratislavi, kjer je dirigiral radijskemu orkestru, potem pa predaval dirigiranje za beograjski glasbeni akademiji. Dejavni je bil tudi kot skladatelj.

⁶⁷ Ljubljanska filharmonija je v tem času objavila drugi razpis za še neizvajane skladbe. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (25. 11. 1939), NUK M.

⁶⁸ [Dragotin Cvetko]: »XIV. simfonični koncert Ljubljanske filharmonije«, *Slovenski narod* 73 (13. 2. 1940), 35, 3.

⁶⁹ Andrej Rijavec: Slovenska glasbena dela, Ljubljana, DZS 1979, 312.

⁷⁰ Leta 1948 je Škerjanc kantato prenovil, povečal zbor, bolj izrazil solistični ansambel in znatno povečal orkester. Prva izvedba nove različice je bila 8. 2. 1949 s Slovensko filharmonijo. Glej prav tam.

⁷¹ [Dragotin Cvetko]: »Glasbeni krst Sonetnega venca«, *Slovenski narod* 73 (28. 2. 1940), 48, 4; Stanko Premrl: »Koncertna poročila«, *Cerkveni glasbenik* 63 (1940), 3-4, 57-58.

⁷² Prvič je bilo v Ljubljani 1230 poslušalcev, drugič 734. Glej Koncertna poslovalnica Glasbene matice, NUK M. *Ponovitve je bila v splošnem boljša kot krstna izvedba. Zlasti se je popravil in odlično postavil matični moški zbor*. Stanko Premrl: »Koncertna poročila«, *Cerkveni glasbenik* 63 (1940), 5-6, 89.

⁷³ Koncert je bil načrtovan za nekaj dni prej, prestavili pa so ga zaradi krsta Švarove opere *Kleopatra*. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (8. 4. 1940), NUK M.

bratskih narodov»⁷⁴. Na njem je kot solist sodeloval bolgarski pianist in skladatelj Pančo Vladigerov⁷⁵ ter se predstavil kot spreten, temperamenten in virtuozen glasbenik.⁷⁶ Pod vodstvom Danila Švare so uvodoma krstili *Scherzo za godalni orkester* Filipa Bernarda⁷⁷, sledili sta dve deli Vladigerova (*Koncert za klavir in orkester št. 3* in bolgarska rapsodija *Vardar*), za konec pa *Četrta simfonija* Petra Iljiča Čajkovskega, katere izvedba je »ugodno in globoko učinkovala«⁷⁸. Koncert naj bi bil imel velik moralen uspeh, poleg umetniškega užitka tudi v hudih časih »temeljito potreben izraz slovanske vzajemnosti«,⁷⁹ žal pa je prinesel 10.000 dinarjev izgube⁸⁰.

Čez nekaj dni, 26. aprila 1940, je orkester z dvema skladbama sodeloval še na dobrodelnem koncertu Odbora za zimsko pomoč v Unionu: pod vodstvom Nika Štritofa⁸¹ je zaigral dva odlomka iz Borodinove opere *Knez Igor*. Medtem so se za mesec maj dogovarjali z violinistom Urošem Prevorškom⁸² in s skladateljem Blažem Arničem. Arnič je za svoj koncert želel angažirati Lovra Matačiča, Ljubljanska filharmonija pa je želela prirediti večer ob 100-letnici rojstva Petra Iljiča Čajkovskega. Oba načrta so sprva name-ravali združiti v enega, potem pa so ju iz več razlogov (pozen termin, številni vpoklici na orožne vaje) predstavili na jesen. Arnič se je kasneje odločil, da se bo za izvedbo *Pesmi planin* dogovoril z Beograjsko filharmonijo, ki je gostovala v Ljubljani – koncert, ki ga je vodil Matačič, je bil 5. novembra 1940. Tako se je zaključila 5. koncertna sezona, o kateri je Lipovšek v letnem pregledu glasbenega življenja predvsem zaradi slabe organiziranosti pisal z majhnim razočaranjem.⁸³ Jeseni je odstopil Anton Neffat (kot razlog je navedel službeno preobremenjenost) in Vilko Ukmar je postal (zadnji) predsednik Ljubljanske filharmonije. Novi odbor, ki je prevzel dolžnosti 21. oktobra 1940, je sklenil posodobiti delovanje, urediti finančne razmere in dvigniti umetniško raven. Prva novost, ki je sledila, je bila uvedba rednih vaj.⁸⁴

Za šesto koncertno sezono je Ljubljanska filharmonija kljub vedno težjim političnim okoliščinam napovedala še obsežnejšo delo: 4 velike koncertne prireditve in organizacijo gostovanja Beograjske filharmonije z Lovrom Matačičem. Prva dva nastopa sta se zgodila decembra 1940. Na državni praznik, **1. decembra 1940**, je orkester sodeloval na tradicionalni proslavi v organizaciji ljubljanske sekcije Jugoslovanskega novinarskega združenja, ki je prvič niso oblikovali kot akademijo, ampak jo je nadomestil koncert. Na sporedu so bili Arničeva simfonična pesnitev *Zapeljivec*, Škerjančeva koreografska simfonična pesnitev *Mařenka*, *Koncertna fantazija za klavir in orkester* Petra Iljiča Čajkovskega (kot solist je nastopil Anton Trost) in Dvořákova *Deveta simfonija*, *Iz Novega sveta*. Dirigiral

⁷⁴ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (napoved koncerta, 12. 4. 1940), NUK M.

⁷⁵ Vladigerov (1899-1978) se je v Ljubljani prvič predstavil z opero *Car Kalojan*, ki so jo pod vodstvom Danila Švare uprizorili 15. 5. 1937. Bil je dober znanec Slavka Osterca in Mirka Poliča. Prim. Dragotin Cvetko: *Fragment glasbene moderne, Iz pisem Slavku Ostercu*, Ljubljana, Slovenska akademija znanosti in umetnosti 1988, 144-145.

⁷⁶ Pavel Šivic: »K sporedom letošnje koncertne in operne sezone«, *Ljubljanski zvon* 60 (1940), 7-8, 369.

⁷⁷ Skladbo je Bernard poslal na poziv Ljubljanske filharmonije skladateljem za nove skladbe novembra 1939.

⁷⁸ Stanko Premrl: »Koncertna poročila«, *Cerkveni glasbenik* 63 (1940), 5-6, 90.

⁷⁹ [Dragotin Cvetko]: »XV. simfonični koncert Ljubljanske filharmonije«, *Slovenski narod* 73 (24. 4. 1940), 94, 4.

⁸⁰ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (26. 4. 1940), NUK M.

⁸¹ Kot dirigent se je ponudil tudi Drago Mario Šijanec in predlagal poleg Borodinovih *Polovskih plesov* izvedbo Bernardove rapsodije *Kolo*. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (8. 4. 1940), NUK M.

⁸² S Prevorškom so se za koncert dogovarjali že od decembra 1939. Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (5.11. 7. 12. 1939; 24. 4., 26. 4.; 9. 5.; 11. 5.; 8. 9.; 23. 9. 1940), NUK M.

⁸³ Marijan Lipovšek: »O našem glasbenem življenju«, *Ljubljanski zvon* 60 (1940), 11–12, 580.

⁸⁴ Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (okrožnica 7. 11. 1940), NUK M.

je Drago Mario Šijanec, ki naj bi bil najboljše predstavil Čajkovskega.⁸⁵ Kljub dobro uspeli prireditvi (dobiček so namenili pomoči revnim dijakom), je bilo nekaj pomanjkljivosti (zaradi prehitrega študija naj bi bilo prišlo do manjših tehničnih težav, tudi vsebinska poglobitev je bila slabša, nekateri dobri orkestraši niso sodelovali).

Vzporedno so v povezavi z UJMA pripravljali (zelo dejavno je sodeloval Slavko Osterc) tako imenovani III. koncert slovenske simfonične glasbe.⁸⁶ Zajel je samo domača dela: *Ouverture classique*, *Simfonijo* in simfonično sliko *Mati* Slavka Osterca, simfonični pesnitvi *Pesem jeseni* Antona Lajovica in *Vizija* Demetrija Žebreta, *Rapsodično kolo* Filipa Bernarda in *suito Nizki rej* Matije Tomca. Koncert je bil načrtovan za sredino decembra, zaradi žalovanja ob smrti ministra dr. Antona Korošca pa so ga preložili na **30. december 1940**. Za dirigentskim pultom so stali trije mladi dirigenti, Demetrij Žebre, Samo Hubad in Drago Mario Šijanec, zato so imeli poslušalci možnost slišati »plemenito tekmovanje in različne individualne interpretacije«.⁸⁷ Orkester naj bi bil, ne glede na drobne napake, dobro pripravljen in koncert, ki naj bi bil dokaz »pozitivne slovenske glasbene tvornosti«, je dosegel zavidljivo umetniško stopnjo.⁸⁸

Že 10. januarja 1941 je orkester ponovno sodeloval na dobrodelnem koncertu Akcijskega odbora za zimsko pomoč in pod vodstvom Danile Švara zaigral odlomek iz Mascanijeve opere *Cavalleria rusticana*, *Vizijo* Demetrija Žebreta in Dvořákovovo uverturo *Karneval*.

3. februarja 1941 je Ljubljanska filharmonija sodelovala na žalnem koncertu v počastitev spomina dr. Antona Korošca. Z zborom Glasbene matice in solisti (Zlata Gjungenac, Franja Golob, Jože Gostič, Julij Betetto) so pod vodstvom Mirka Poliča v Unionski dvorani izvedli Verdijev *Requiem*. Ta lepi in dobro obiskani dogodek naj bi bil prinesel dostojno in učinkovito izvedbo dela;⁸⁹ ponovili so ga na matineji v nedeljo, 9. februarja 1941 in čisti dobiček namenili zimski pomoči.⁹⁰

Zadnji nastop Ljubljanske filharmonije (XVI. simfonični koncert) je bil **19. maja 1941**, ko je bila Ljubljana že okupirana. Sprva so načrtovali, da ga bo vodil Krešimir Baranović, a ga je zamenjal Samo Hubad. Spored je bil sestavljen iz štirih del: A. Corelli: *Concerto grosso op. 6, št. 8*, L. M. Škerjanc: *Simfonija št. 2* (krstna izvedba), A. Glazunov: *Violinski koncert v a-molu* (kot solist je nastopil Karlo Rupel) in L. v. Beethoven: *Peta simfonija*. Ta orkestrov nastop pod vodstvom mladega dirigenta naj bi bil premalo izdelan, vzrok naj bi bil v prekratnem času priprave.⁹¹

Nato je koncertno udeleževanje ljubljanskih orkestrskih glasbenikov pod imenom Ljubljanska filharmonija usahnilo. Še zmeraj je deloval odbor, prihajale so ponudbe (novembra 1941 so dobili ponudbo italijanskih dirigentov, ker naj bi v Rimu izrazili željo po takih sodelovanjih)⁹², dogovarjali so se za povezave, vendar do koncertov ni več

⁸⁵ [Dragotin Cvetko]: »Slavnostni koncert Ljubljanske filharmonije«, *Slovenski narod* 73 (3. 12. 1940), 277, 4.

⁸⁶ Združenje jugoslovanskih glasbenih avtorjev – UJMA – je poleg tega koncerta priredilo še koncerta slovenske mladinske in komorne glasbe. Žal občinstvo ni pokazalo takega zanimanja zanje, kot bi ga bile skladbe po vrednosti, pripravi in izvedbi zaslužile. Matija Tomc: »Glasba. Operna in koncertna sezona«, *Dom in svet* 53 (1941), 2, 108.

⁸⁷ [Dragotin Cvetko]: »Koncert slovenske simfonične glasbe«, *Slovenski narod* 74 (4. 1. 1941), 3, 10.

⁸⁸ Prav tam.

⁸⁹ [Dragotin Cvetko]: »Žalni koncert«, *Slovenski narod* 74 (4. 2. 1941), 28, 2.

⁹⁰ Prvi koncert je poslušalo 1751, ponovitev 1358 ljudi. Glej Koncertna poslovalnica Glasbene matice, NUK M.

⁹¹ [Dragotin Cvetko]: »XVI. simfonični koncert Ljubljanske filharmonije«, *Slovenski narod* 74 (20. 5. 1941), 114, 3.

⁹² Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi (10. 11. 1941), NUK M.

prišlo. Ohranjena korespondenca (zadnji dopis je iz julija 1943) kaže, da se je delovanje odbora nazadnje omejilo samo na izposojno klavirja znamke Blüthner.

Dosežki

Društvo orkestrskih glasbenikov Ljubljanska filharmonija je formalno delovalo med letoma 1934 in 1943. V šestih aktivnih glasbenih sezonah mu je ob nekaterih manjših prireditvah uspelo izvesti dvajset večjih orkestralnih nastopov in tako zapolnjevati vrzel v prirejanju simfoničnih koncertov v Ljubljani. Na eni strani so v težavnih okoliščinah zmogli velik kulturni prispevek, saj so že s prvim koncertom navdušili občinstvo, nastopali z odličnimi dirigenti, sodelovali z Zagrebško in Beograjsko filharmonijo, krstili vrsto novih slovenskih del ter znatno obogatili ljubljansko glasbeno življenje. Koncerti Ljubljanske filharmonije so bili praviloma sestavljeni samo iz simfoničnih del, poglavitni delež so imela dela 20. stoletja. Če opazujemo njihov repertoar kot celoto, se pokaže, da je imela v njem največji delež slovenska sodobna glasba (večinoma iz tridesetih let): skoraj vsak koncert je ponudil tudi izvedbo domačega avtorja. Načrtno izvajanje slovenskih del so spodbujali z razpisi.

Delo Ljubljanske filharmonije pa so poleg uspehov ves čas spremljale raznovrstne težave, bodisi finančne bodisi organizacijske. Kot druga podobna društva Ljubljanska filharmonija ni imela stalnega vira dohodkov in je bila večinoma odvisna od požrtvovalnosti svojih članov. Ohranile so še številne prošnje, iz katerih je razvidno, kako se je trudila za stalno finančno podporo in si nenehno prizadevala, da bi v primerjavi z Beograjsko in Zagrebško filharmonijo dobila enakopravnejši položaj. Leto za letom je pošiljala dopise na mestno in bansko upravo ter na ministrstvo za prosveto.⁹³ Sprva ji je na ta način uspelo dobiti nekaj enkratnih denarnih podpor, letno subvencijo iz banovinskega proračuna pa so ji odobrili šele za leto 1939/40. V tej sezoni ji je Dravska banovina nakazala podporo v višini 10.000, leto kasneje v višini 20.000 dinarjev. Ob dotacijah ostalima simfoničnima orkestroma v Kraljevini Jugoslaviji je bil to zelo majhen znesek. Beograjska filharmonija naj bi bila poleg podpore mesta Beograda dobivala stalno državno letno subvencijo (120.000 dinarjev), Zagrebško naj bi podpirala Savska banovina in mesto Zagreb. Vse tri jugoslovanske filharmonije so pred oblastmi večkrat nastopale skupaj ter iskale rešitve, ki bi omogočile lažje delo, med njimi je bila na primer aktualna, da bi se financirale z radijskimi prispevki. Ljubljanska filharmonija se je tako večino časa vzdrževala s prispevki podpornih članov in (bolj redkimi) prihodki od koncertov. S prošnjami za sponzoriranje se je obračala na podjetja in kulturne organizacije, med njimi največkrat na Filharmonično družbo. Tej so že leta 1935 poslali dve prošnji za stalno podporo, s katero bi rešili prostorske probleme, uredili arhiv in kupili potrebne instrumente. Med društvoma je leta 1936 prišlo do nesoglasja, ker Ljubljanska filharmonija ni hotela ugoditi zahtevi Filharmonične družbe in ji poslati društvenih pravil: marca leta 1936 je Ljubljanska filharmonija svojo prošnjo demonstrativno umaknila. Za nujno podporo je Filharmonično družbo prosila le še oktobra 1936, potem ne več. Denar si je izposojala

⁹³ Poleg tega, da si je prizadevala dobiti stalno letno podporo, je te institucije prosila tudi za oproščanje raznih davkov (državne, banovinske, občinske takse, luksuzni davki). Glej Ljubljanska filharmonija, Dopisi, NUK M.

pri Podzvezi glasbenikov in ga obročno odplačevala. Boljše finančno stanje je dosegla šele ob koncu delovanja, ko je v času okupirane Ljubljane poleg banovinske podpore dobila še subvencijo Visokega komisariata ljubljanske province (15.000 lir). A takrat je njeno delovanje prišlo h koncu. Poleg tega je bilo v ospredju težav predvsem kronično pomanjkanje časa, zapleteno in nepredvidljivo organizacijsko delo, premajhna opora kulturnega okolja.⁹⁴ Kljub temu je Ljubljanska filharmonija odločilno sooblikovala glasbeno podobo medvojnega časa, nadaljevala tradicijo javnega orkestrskega nastopanja in pripravila teren za institucionalne orkestre, ki so nastali po drugi svetovni vojni.

SUMMARY

Slovenes, after the end of World War I and the fall of the Austro-Hungarian Monarchy, found themselves in completely changed cultural circumstances. Even though they lived in a time full of fatal (national, political, economic, and social) shocks, they remained culturally active. Musicians strove to revive regular symphonic concerts in Ljubljana, and, among such attempts in 1934, the Ljubljana Philharmonic was established. The initiative for establishing a regular symphonic orchestra (despite some preceding unsuccessful attempts) was given by the Musicians' Association. The idea actually came from the musicians themselves, above all from the young conservatory generation. The Ljubljana Philharmonic, as a section of the Musicians' Association, was established on 29th of December 1934. Its basic aim was the organization of quality symphonic concerts under the baton of the best Yugoslav and foreign conductors. Regular Philharmonic members were all employed with the Opera Orchestra. By the book of rules, the orchestra had also occasional academically educated musicians, who sometimes played at the concerts. The orchestra consisted of Opera Orchestra musicians, some members of the Radio Orchestra, the Orchestral Society and Conservatory students. The number of musicians varied between 50 and 70. The mixed orchestral structure on one side enabled variegated and big concerts, and on the other caused many organizational problems. The Ljubljana Philharmonic did not have a regular conductor, and therefore signed contracts with foreign conductors for its regular symphonic concerts. At the concerts the orchestra was led by: Rhené-Bathon, Lovro Matačić, Mirko Polič, Danilo Švara, Niko Štritof, Hermann Scherchen, Louis Siegel, Drago Mario Šijanec, Krešimir Baranović, Demetrij Žebre, and Samo Hubad. They also made

arrangements of cooperation with several others, e.g. with Václav Talich, Alexander von Zemlinsky, Nikolaj Malko, and Gaze Cooper.

The establishment was formally active between 1934 and 1943. In six music seasons it managed to give twenty bigger orchestral concerts and consequently to bridge the gap in symphonic concert performances in Ljubljana. In very difficult circumstances they managed to offer an important cultural contribution. They performed under excellent conductors, worked with the Zagreb and Belgrade Philharmonic, premiered several new Slovene works and profoundly enriched Ljubljana's music life. The concerts consisted of symphonic works, mostly from the 20th century. Looking at their repertoire as a whole, the major part belonged to Slovene contemporary music (mainly from the thirties); every concert offered the performance of a national composer. Planned performances of Slovene works were supported by sponsors. Although the Ljubljana Philharmonic worked successfully, financial and organizational problems of different kinds were always present. Like other similar societies, the Ljubljana Philharmonic did not have a steady source of income and was for the most part dependent on the unselfish understanding of its members. Several written applications have survived, showing the constant efforts of the Ljubljana Philharmonic to gain a steady source of income, thus assuring a position equal to that of Zagreb's and Belgrade's Philharmonics. Apart from that, it had several other problems, such as the chronic lack of time, complicated and unpredictable organization, and hardly any local cultural support. Even so the Ljubljana Philharmonic did help to shape the interwar music image, continued with public orchestral performances and set the ground for institutionalized orchestras that were established after World War II.

⁹⁴ Vilko Ukmar, »Slovensko glasbeno življenje v dvajsetletju 1918–1939«, v: *Spominski zbornik Slovenije ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije*, Ljubljana, Založba Jubilej 1939, 293.